

Stockholms
universitet

Kriminologiska institutionen

“Pappas nya jobb”

En kvalitativ studie i de konsekvenser en partner till
en fängelsedömd kan uppleva som ett resultat av
ett fängelsestraff

Examensarbete 15 hp

Kriminologi
Kriminologi, kandidatkurs (30 hp)
Höstterminen 2013
Ella Söderberg Isaacs

Sammanfattning

Utifrån kvalitativa semistrukturerade intervjuer med tre kvinnliga partners till fängelsedömda män, ämnar denna studie söka svar på vilka konsekvenser en partner till en fängelsedömd kan uppleva i samband med ett fängelsestraff. Fängelsestraffet ses inte som en enskild händelse utan som en process, vilket har lett till att resultatet presenteras utifrån ett längre händelseförlopp som löper genom brottsmålsprocessen och fängelsestraffet.

Studien utgår från ett helhetsperspektiv, där upplevelser av livet innan uppdragandet av brottet och upplevelser av livet idag har inkluderats som en metod för att förstå aspekter av intervjudeltagarnas berättelser. En kristeori likväl som en stämplingsteori har inkluderats som en metod för att förstå aspekter av resultatet.

Resultatet visar att problem innan uppdragandet av brottet var vanligt förekommande i samtliga intervjudeltagares berättelser. Ett flertal konsekvenser kan också kopplas till fängelsestraffet likväl som till brottsmålsprocessen. Omställningen till en ensamstående förälder beskrivs som en chockartad händelse. Ekonomiska konsekvenser som ett resultat av ett inkomstbortfall är tydligt i samtliga intervjuer. För samtliga intervjudeltagare ses fängelsestraffet som ett uppvaknande – vilket tar sig uttryck i olika händelser. En möjlighet att lämna sin partner, ett bevis på att det gemensamma livet måste vara mer jämställt och en möjlighet att återta makt i relationen, är bevis på hur fängelsestraffet har lett till förändring i samtligas liv.

NYCKELORD: partner till en fängelsedömd, konsekvenser av ett fängelsestraff, kristeori, stämplingsteori, semistrukturerade intervjuer, hermeneutik

Innehållsförteckning

1 Inledning	2
1.1 Syfte och frågeställningar	3
1.2 Avgränsningar	3
1.3 Centrala begrepp	3
1.4 Disposition	4
2 Tidigare forskning.....	5
2.1 Internationell forskning kring anhöriga till fängelsedömda	5
2.2 Svensk forskning kring anhöriga till fängelsedömda	6
2.3 Forskning med koppling till kriser	6
2.4 Forskning med koppling till stämpling	7
2.5 Kritik	8
3 Teoretiska överväganden	8
3.1 Kristeorin	8
3.2 Stämplingsteorin	9
4 Metodologiska överväganden	10
4.1 Insamling av material.....	10
4.2 Urval.....	11
4.3 Intervjuguide	13
4.4 Vetenskapsteoretisk ansats.....	13
4.5 Transkribering och analysmetod	14
4.6 Validitet och reliabilitet.....	15
4.7 Etiska överväganden	16
5 Resultat och analys.....	18
5.1 Intervjudeltagarna och livet innan uppdagandet av brottet	18
5.2 Konsekvenser i samband med brottmålsprocessen.....	19
5.3 Konsekvenser i samband med avtjänandet av straffet.....	23
5.4 Livet idag	26
6 Diskussion.....	28
6.1 Sammanfattande diskussion	28
6.2 Avslutande reflektion, slutsatser och tips till vidare forskning	30
Litteraturförteckning	33
Övriga källor.....	35
Bilaga 1	36
Bilaga 2	37

1 Inledning

They were grieving but had nobody and couldn't really grieve in public because going to jail is not acceptable. You are supposed to hide this fact, but if they had died then they could grieve publicly and get the support needed. But when somebody goes to jail and you lose them from your daily life, almost like a death, you cannot grieve out loud, you have to grieve silently or else risk shame

- Anonymous informant (Arditti 2003:128)

Att vara anhörig till en fängelsedömd kan vara associerat till känslor av skam – någonting ovanstående citat belyser. Lidande som ett resultat av ett dödsfall leder ofta till sympatier då det är en acceptabel form av lidande. Att lida på grund av en anhörigs fängelsestraff är dock inte legitimt. Jareborg & Zila (2007:13) menar att ”begreppet straff kan närmare bestämmas på följande sätt: straffet är ett lidande eller obehag som avsiktligt tillfogas en person (...)”. Trots detta påverkar en fängelsedom sällan endast avsedd person. Bülow (2013) menar att man, ur en etisk synvinkel, kan diskutera huruvida de indirekta skadorna av straffandet är legitima – särskilt när de drabbar en tredje part såsom partners till fängelsedömda. Samtidigt menar Bülow att detta är ett ämne som har fått föga uppmärksamhet.

Min tolkning är att en ofrivillig separation på grund av ett fängelsestraff associeras till den gärning som den fängelsedömda har begått. Att lida kan då bli synonymt med att acceptera eller att bortse från den handling som ligger till grund för fängelsestraffet. Att sörja i det tysta kan därför vara en metod för att slippa omgivningens reaktioner; att slippa sammankopplas med gärningen och samtidigt slippa skämmas för att man sörjer.

Att ett fängelsestraff leder till oavsiktliga konsekvenser är någonting som såväl Kriminalvården och frivilligorganisationer har uppmärksammat. Bryggan¹ är en förening dit barn till fängelsedömda kan vända sig för att få stöd samt träffa andra barn i en liknande situation. Bryggan erbjuder även föräldrar till barn med en förälder i fängelse möjligheten att besöka och möta andra personer i en liknande situation. Där är det dock främst deras roll som förälder som ligger i fokus. I Sverige finns det ingen enskild organisation eller plats dit partners till fängelsedömda, föräldrar eller ej, kan vända sig för att få stöd. Den svenska forskningen kring partners till fängelsedömda är näst intill obefintlig, vilket har lett till att vi vet väldigt lite om dem. För att kunna tala om fängelsestraffets konsekvenser, menar jag att vi behöver involvera fler perspektiv än den intagnes. Enligt Parke och Clarke-Stewart (2003:199) kan vi inte heller förstå fängelsestraffet som en enskild händelse. Det är snarare en dynamisk process som utvecklas över tid. Genom att fokusera på de effekter eller

¹ För mer information, se <http://www.bryggan.a.se/>

konsekvenser som kan härledas från frigivningen kan vi, enligt Parke och Clarke-Stewart (ibid.), få en inblick i hur barn påverkas av deras förälders fängelsestraff. Detta är inte enbart fallet för barn till fängelsedömda. Jag menar att det är ett resonemang som även kan överföras på studier kring partners till fängelsedömda.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med föreliggande studie är att tolka och försöka förstå de olika konsekvenser som partners till fängelsedömda kan uppleva som ett resultat av deras partners fängelsestraff. Utifrån detta har konsekvenser som ett resultat av uppdragandet av brottet, häktesperioden, rättegången och slutligen fängelsestraffet inkluderats. Uppdragandet av brottet, häktesperioden och rättegången kommer, i denna studie, att kallas för brottsmålsprocessen. För att få en helhetsbild och öka möjligheten till förståelse och tolkning, har livet innan uppdragandet av brottet och livet idag också inkluderats.

Den första frågeställningen är relaterad till livet innan uppdragandet av brottet: *Hur beskriver intervjudeltagarna sitt liv innan uppdragandet av brottet?*

Den andra frågeställningen är kopplad till upplevda konsekvenser: *Vilka konsekvenser upplevde intervjudeltagarna som ett resultat av brottsmålsprocessen och fängelsestraffet och hur kan detta tolkas?*

Den tredje och sista frågeställningen är kopplad till livet idag. Beroende på om fängelsestraffet har avtjänats vid tidpunkten för intervjun eller om det fortfarande avtjänas, kommer denna frågeställning att kunna leda till olika typer av information. Antingen kan det ses som en klargörelse kring vad som har skett sedan frigivningen, eller så kan det ses som en klargörelse kring vad som hittills har hänt. Frågeställningen lyder: *Hur ser intervjudeltagarnas liv ut idag och hur kan detta tolkas?*

1.2 Avgränsningar

Denna studie är avgränsad till att gälla partners till fängelsedömda. Detta innebär att andra anhöriga har valts bort. Studien har också kommit att avse kvinnliga partners till manliga fängelsedömda. Detta har inte varit ett aktivt val, utan kan snarare ses som ett resultat av urvalet.

1.3 Centrala begrepp

1.3.1 Partner

Med partner menas en kvinna som är eller har varit tillsammans med en person som har avtjänat eller avtjänar ett fängelsestraff. Det är inte av relevans att intervjudeltagaren ska ha en sådan relation till den fängelsedömda idag – vilket kan problematiseras. Problemet härstammar från

definitionen ”partner” – där samtliga intervjudeltagare kommer att tilldelas epitetet ”partner” oberoende av deras relation till den fängelsedömda vid intervjutillfället. Att kalla en intervjudeltagare för partner kan således vara både sant och falskt. Det är sant då intervjudeltagaren var partner till en fängelsedömd i samband med fängelsestraffet – vilket också är vad denna studie fokuserar på. Det är dock falskt om intervjudeltagaren, vid intervjutillfället, inte längre är partner till den person som har dömts till ett fängelsestraff. I denna studie ligger fokus dock på de konsekvenser som intervjudeltagaren upplevde som ett resultat av fängelsestraffet, vilket också gör termen i sig mindre problematiskt. Det kommer att framgå och redogöras för vad som har skett i relationen sedan påföljden, och det kommer, på så sätt, bli tydligt om intervjudeltagaren har en relation med den fängelsedömda idag.

Intervjudeltagaren kommer alltså att tilldelas epitetet ”partner” oberoende av relationens karaktär i nuläget – någonting som kan vara viktigt för läsare att veta. Samtidigt vill jag tydliggöra att de intervjudeltagare som denna studie är centrerad kring, är mer än bara partner till en fängelsedömd. De är egna individer med egna upplevelser och en egen personlighet, men i denna studie har fokus kommit att vara på de konsekvenser som kan ses som ett resultat av att deras partner har dömts till ett fängelsestraff – vilket också är varför de kommer att kallas för partner till en fängelsedömd.

1.3.2 Fängelsedömd

I denna studie kommer det återkommande att refereras till intervjudeltagarnas partners som ”fängelsedömda”. Detta bör inte ses som en värdering från min sida då syftet bakom detta har varit att tydliggöra. Med fängelsedömd menas, i denna studie, en man som har avtjänat eller avtjänar ett fängelsestraff på en svensk anstalt.

1.4 Disposition

Studien är uppdelad i sex avsnitt. I avsnitt två redogörs den tidigare forskningen, internationell såväl som svensk, som har haft betydelse för forskningsämnet. I avsnitt tre beskrivs vald teoretisk förankring, där kriteorin och stämplingsteorin beskrivs. I avsnitt fyra redovisas de metodologiska ställningstaganden som ligger till grund för studien. Inom detta avsnitt diskuteras och problematiseras även vald analysmetod, vetenskapsteoretisk ansats och etik. I avsnitt fem presenteras och analyseras resultatet. I avsnitt sex förs en sammanfattande diskussion samt en avslutande reflektion kring upplevda svårigheter i att studera konsekvenser av ett fängelsestraff utifrån ett anhörigperspektiv. Här presenteras även studiens slutsatser samt förslag på vidare forskning inom detta forskningsfält.

2 Tidigare forskning

Forskning kring partner och andra anhöriga till fängelsedömda är, nästan uteslutande, forskning som har bedrivits utanför Sverige. Publikationer har samlats in genom sökningar på de elektroniska databaserna Google Scholar och Web of Science. De nyckelord som har använts har antingen varit ”partner”, ”familj”, ”fru/hustru/man”, ”make/maka”, ”anhörig” tillsammans med ”fängelse”, ”fängelsedömd”, ”anstalt” eller möjliga böjningar på dessa. De engelska motsvarigheterna på begreppen har också använts, vilket innebär att samtliga publikationer har varit på engelska eller svenska. Utifrån detta har sedan referenslistor studerats och för studien relevanta källor samlats in.

2.1 Internationell forskning kring anhöriga till fängelsedömda

En av de första studierna kring anhöriga till fängelsedömda gjordes av Morris (1965) och är centrerad kring anhöriga i Storbritannien. Inom ramen för studien intervjuades 825 intagna män och 469 kvinnliga partners. De främsta problem som är associerade med fängelsestraffet är, enligt Morris (1965), en försämring i familjens ekonomi och arbetsliv, i attityden till äktenskapet och framtidsplaner, problem med sociala aktiviteter samt problem i relationen till släktingar, vänner och grannar. Arditti et al (2003) visar att familjer, där en person avtjänar ett fängelsestraff, ofta var ekonomiskt utsatta redan innan fängelsestraffet. Morris (1965:302) finner även stöd för att familjerrelationerna följer ett mönster likt det som var innan fängelsestraffet. Hen finner också stöd för att de fruar som har en stor släkt kommer att söka extra stöd från dem under partnerns fängelsevistelse. Murray (2005) utgår från Morris (1965) studie och menar på att andra studier som har gjorts på samma population har funnit påfallande lika resultat i andra länder. Vidare menar Murray (2005:444) att partners till fängelsedömda kan uppleva både emotionella och praktiska konsekvenser. Även här rapporteras det om ekonomiska konsekvenser för partner samt en upplevd svårighet i att vårda och behålla sociala kontakter. Parrelationen påverkas också av fängelsestraffet och den som står kvar på utsidan får ta ett större ansvar och uppfostra (eventuella) barn på egen hand. Detta kan, i sin tur, öka känslorna av förlust och hopplöshet. Schoenbauer (1986) menar att denna typ av separation och förlust av en familjemedlem inte väcker sympatier hos andra. Detta gör, i förlängningen, att stöd kan utebli – vilket i sin tur gör att familjemedlemmarna ofta får bearbeta separationen på egen hand.

Condry (2007) studerar anhöriga till personer som har gjort sig skyldig till grövre brottslighet. Inom denna kontext innebär det en person som har dömts till fängelse för våldsbrott, sexualbrott och där fängelsestraffet är längre än fyra år (Condry 2007:10). Uppdagandet av brottet beskrivs som chockartad; den mest ovanliga och uppseendeväckande reaktion är, enligt Condry (2007:24), den av likgiltighet. Även i denna studie rapporteras det om en upplevd försämring i partnerns ekonomi (Condry 2007:28).

Comfort (2007:283) beskriver hur de ekonomiska konsekvenserna dels kan yttra sig under perioden då fängelsestraffet avtjänas, men även efter frigivning. Den bakomliggande orsaken till detta är för att en inkomst ofta försvinner från familjen i samband med fängelsestraffet. Fängelsestraffet kan i sig göra det svårare för den dömda att finna ett arbete efter frigivning. Samtidigt har Light & Cambell (2006) belyst det ansvar som ofta läggs på familjen. De menar att intagnas familjer är oskyldiga brottsoffer, där fokus läggs på huruvida och i vilken mån de kan stödja den intagnes rehabilitering. Murray (2005:446) riktar även kritik mot anhörigforskningen då den inte fokuserar på vad som händer efter frigivningen.

Girschick (1996:49) visar på hur de konsekvenser som kan uppkomma i samband med en partners fängelsestraff inte är uteslutande negativa. Fängelsestraffet kan ibland gynna kommunikationen mellan den kvinnliga partnern och den intagne, vilket också kan stärka både tilliten och förhållandet. Några av intervjudeltagarna menade att den dömda även får tid att reflektera över sitt eget liv under fängelsevistelsen – någonting som de ansåg var bra.

2.2 Svensk forskning kring anhöriga till fängelsedömda

Som tidigare har poängterats, är anhöriga till fängelsedömda ett någorlunda oberört område utifrån en svensk kontext. Detta är dock någonting som har uppmärksammats i såväl studentuppsatser² som hos etablerade forskare, vilket har lett till att forskning inom detta område för tillfället bedrivs av Pettersson vid Stockholms universitet³. Melin (1998) har även givit oss ett svenskt bidrag inom anhörigforskningen. Studien fokuserar främst på barn till fängelsedömda, men även partners tilldelas viss uppmärksamhet. De kvinnor som har intervjuats inom ramen för denna studie beskriver omställningsperioden som svår. Detta för att de blir en ensamstående förälder med ensamt försörjningsansvar mot deras vilja. De ska dels ta hand om barnet och dennes känslomässiga reaktioner samtidigt som de själva går igenom en svår period. Kvinnorna i studier beskriver hur de sällan fokuserar på sitt eget behov av stöd och tröst; istället hålls smärtan och sorgen tillbaka vilket har en negativ påverkan på kvinnornas hälsa. Ängest, depression och sömnlöshet är reaktioner på den krissituation som kvinnorna går igenom – dessa är ofta starkast i början (Melin 1998:18).

2.3 Forskning med koppling till kriser

Morris (1965) menar att fängelsestraffet ofta upplevs som en kris i och med den påtvingade separationen som ett fängelsestraff ofta innebär. Även Schwartz och Weintraub (1974) beskriver

² Se exempelvis Larsson, C (2012) *En knarklangares fru. Kvalitativa intervjuer med partners till fängelsedömda*. Stockholms universitet: Kriminologiska institutionen.

³ För mer information, se <http://www.criminology.su.se/forskning/forskningsprojekt/anh%C3%B6rigskap-brottslighet-och-anstaltsvistelser>

frihetsberövandet som en dubbel kris för familjen. Detta för att familjen dels måste anpassa sig till den tillfälliga förlusten; tillfälligt i den betydelsen att familjemedlemmen kommer att återkomma till familjen efter avtjänat straff. Familjen måste även bilda en ny relation till mannen och omgivningen – någonting som kan leda till känslor av skam på grund av den handling som ligger till grund för fängelsestraffet. De menar att man måste se till hela förloppet från häktning till det slutgiltiga straffet och på så sätt kan man förstå de kriser som kvinnan går igenom. De menar nämligen att kvinnan går igenom olika kriser under denna period. Hon lever först i ovisshet när hon väntar på domen. Detta skapar stress som i sin tur försvårar möjligheten att hantera situationen. Precis som vid de flesta kriser måste kvinnan förlita sig på det stöd som finns tillgängligt i hennes närhet, någonting som kan vara problematiskt.

2.4 Forskning med koppling till stämpling

Den tidigare forskningen har inte uttalat diskuterat stämplingsteorin i samband med partners till fängelsedömda. En del forskning tenderar dock att diskutera konsekvenser som kan sammankopplas med stämplingsteorin.

Girschick (1996) har intervjuat kvinnor som har besökt sina män på anstalten Soledad i USA. Hon menar att anhöriga till fängelsedömda inte får samma medkänsla och sympati från omgivningen som anhöriga till brottsoffer. Anhöriga till fängelsedömda kan ibland ses som suspekta eller som medbrottslingar. Att skiljas från sin partner på grund av ett fängelsestraff skiljer sig från andra typer av separationer eftersom det ofta inkluderar socialt stigma. Det är heller inte en lika socialt accepterat separation (Girschick 1996:10ff). Utifrån detta kan man argumentera för att anhöriga till fängelsedömda stämplas som avvikande eller medbrottslingar på grund av deras relation till en fängelsedömd. Light och Cambell (2006:305f) belyser hur stöd från släkt och vänner kan vara beroende av vilken typ av brott som har begåtts och de menar att det inte är ovanligt att den intagnes familj blir isolerad. Att brottets karaktär påverkar stödet från personer i ens omgivning, kan vara ytterligare ett bevis på en stämplingstendens från omgivningen då anhöriga till fängelsedömda kan uteslutas ur gemenskapen som ett resultat av en handling som de inte själva har begått. Utifrån detta kan man peka på att den anhöriga sammankopplas med en annan persons handling, och därmed tilldelas skuld och blir stämplad på basis av någon annans val.

Comfort (2003, 2007) menar att anhöriga till fängelsedömda utsätts för liknande villkor som den fängelsedömda. Detta sker i den direkta kontakten med rättsväsende och fängelse. Även Arditti (2012) menar att fängelset innehåller ett kollektivt lidande som påverkar både den intagne och dennes familjemedlemmar. Att utsättas för liknande villkor som den fängelsedömda kan tolkas som en metod inom vilken den anhöriga ses som lika avvikande som den fängelsedömda.

2.5 Kritik

Den tidigare forskningen kring partners till fängelsedömda tenderar att lyfta fram en heterosexuell relation mellan en kvinnlig anhörig och en manlig intagen. Relationer som faller utanför heteronormen har exkluderats, likväl som den heterosexuella relationen mellan en kvinnlig intagen och en manlig anhörig. Det är riktigt att säga att majoriteten av de som avtjänar ett fängelsestraff är män. Det kan dock vara ett problem att lyfta fram sin forskning som representativ om den endast fokuserar på en heterosexuell relation mellan en intagen man och en kvinnlig anhörig. Samtidigt återkommer vi ständigt till denna studie då urvalet är så pass omfattande. Studiens giltighet år 2014 är dock någonting som kan ifrågasättas, men då föreliggande studie inte kan ses som representativ för hela populationen, erbjuder den inte heller en ny förklaringsmodell när det gäller representativa studier – vilket är varför resultatet av Morris studie har involverats.

3 Teoretiska överväganden

3.1 Kristeorin

Cullberg (2005:120) menar att en traumatisk kris är ”individens psykiska situation vid en yttre händelse som är av den arten eller graden att den fysiska existensen, sociala identiteten och tryggheten eller de grundläggande möjligheterna till tillfredsställelse i tillvaron hotas”. Utifrån detta har han utvecklat en kristeori som bygger på fyra faser. Meningen bakom teorin och dess uppdelning, är att göra det möjligt att identifiera en kristeori och se i vilket stadium berörd person befinner sig i. Den första fasen kallas för chockfasen och kännetecknas av att individen kortvarigt, upp till några dygn, håller verkligheten ifrån sig. I denna fas är individen oförmögen att hantera och bearbeta det som har skett, vilket resulterar i att individen kopplar bort det som har skett. Den andra fasen kallas för reaktionsfasen och den kommer när den initiala chocken som är synonym med chockfasen har släppt. I samband med att individen övergår till reaktionsfasen, återkommer tillgången till känslor vilket leder till att smärtan uppenbarar sig. I och med detta kommer individen också söka finna mening i situationen och i det som har skett (Cullberg 2005:143ff). Den tredje fasen kallas för bearbetningsfasen och det är här individen börjar bearbeta det som har skett för att, så småningom, gå vidare. I den sista fasen, nyorienteringsfasen, har individen förlikats med händelsen och har även kommit till att acceptera sin situation. Denna fas har inget tydligt slut och ses snarare som en del av livet efter krisen. Denna fas är förknippad med att individen går vidare med sitt liv (Cullberg 2005:152ff). Det är dock viktigt att vara införstådd i att dessa faser inte är åtskilda från varandra. I vissa fall är det möjligt att någon av dem saknas eller är invävd i en annan fas (Cullberg 2005:143).

Cullberg (2005) visar även på vissa aspekter som är relevanta vid analysen av en kris. Dessa kan ses som användbara då de kan tydliggöra hur en kris kan te sig för varje enskild individ. Den traumatiska krisen beskrivs som en kris som orsakas av en oförutsägbar händelse och som resulterar i att individen står inför ett läge som den inte vet hur den ska klara av – exempelvis en fängelsestraff. Det är också viktigt att ta hänsyn till varje enskild individs sociala förutsättningar. Detta innebär att en person med en väl fungerande familj kan få stöd hemifrån om den upplever en kris, någonting som i sig kan minska den upplevda krisen (Cullberg 2005:120).

Att applicera en kriteori på materialet, ses som en metod för att förklara händelsen utifrån vad som händer inom intervjudeltagarna. Genom en kriteori möjliggörs det även att se fängelsestraffet som en process, där partnern till den fängelsedömda genomgår olika faser. Samtidigt bör det tydliggöras att appliceringen av kriteorin inte innebär att intervjudeltagarna har genomgått en kris. Det är snarare ett resultat av min tolkning och bör således ses som ett resultat av att jag har tolkat intervjudeltagarnas berättelser.

3.2 Stämplingsteorin

Stämplingsteorin utgår från att det är omgivningens reaktion som är relevant för förståelsen av avvikande beteende (Becker 2006:24) Ett avvikande beteende sker genom en process där avvikare inte är någonting man är, utan någonting man blir (Becker 2006:22f) – likt en del genusteoretiker som menar att kvinna inte är någonting man är, utan någonting man blir (Esseveld & Larsson 1996:19). Stämplingsteorin bygger på att sociala problem inte blir sociala problem förrän någon definierar och stämplar en handling eller ett beteende som ett socialt problem (Ohlsson & Swärd 1994). Avvikelsen blir således inte ett faktum förrän andra har reagerat. Detta innebär, i förlängningen, att det är möjligt att undkomma med ett beteende som kan ses som avvikande så länge ingen i omgivningen reagerar på det (Becker 2006:24f). Vissa teoretiker väljer att göra skillnad på primär och sekundär avvikelse (Hilte 1996), men detta är inte någonting som kommer att appliceras i denna studie.

Becker (2006:23) menar att en inte kan förstå avvikelse utifrån handlingar. Med detta menas att vissa personer kan betecknas som avvikare utan att de har brutit mot någon – av samhället – uppsatt regel. Utifrån detta möjliggörs applicerandet av en stämplingsteori på partners till fängelsedömda. De har inte själva begått en avvikande handling, men det kan finnas en risk att de definieras som avvikande i och med deras relation till en fängelsedömd. Detta förutsätter, enligt mig, dock att den fängelsedömda har definierats som avvikande av omgivningen.

Tidigare forskning har visat hur partners till fängelsedömda kan ses som suspekta eller som medbrottslingar (Girschick 1996) vilket går att härleda till stämplingsteorin och att partners till

fängelsedömda kan stämplas som avvikare genom deras relation till en fängelsedömd. Teorin visar att det inte är en självklarhet att den som begår en avvikande handling kommer att stämplas som avvikare; stämplingseffekten är således beroende av omgivningen och dess reaktion. Viktigt att poängtera är att avvikare inte är synonymt med kriminell. Att stämplas som en avvikare kan således vara kopplat till vem någon är och i vilken typ av omgivning personen befinner sig i. Utifrån detta, menar jag att det kan upplevas som en risk att de som är partner till en fängelsedömd kan stämplas som avvikande. Detta kan antingen vara ett resultat av att det, i vissa omgivningar, eventuellt kan ses som avvikande beteende att vara tillsammans med någon som avtjänar ett fängelsestraff. Det kan också stämplas som avvikande om partnern sammankopplas med sin partners brott. Stämplingsteorin kan således förklara eventuellt försiktighetsåtgärder som partners till fängelsedömda kan göra.

4 Metodologiska överväganden

Skeggs (2000:33) menar att även metodologin är teori; det är en teori om metoder som i förlängningen påverkar svaren på en rad frågor. Dessa frågor inkluderar vem som ska intervjuas, hur man ska intervju dem, vilka institutionella praktiker en ska tillägna sig (till exempel tolkningspraktiker), hur man ska skriva och vilken kunskap man ska använda sig av. Varje kunskapsprodukt placeras således inom en ämnespraktik och här skapas och begränsas de möjligheter man har att ge sig in i andra teoretiska och politiska diskussioner.

4.1 Insamling av material

Materialet för denna studie har samlats in med en kvalitativ metod. Valet av metod härstammar från mitt forskningsområde och är ett resultat av min problemformulering och mina frågeställningar. Andra studier visar på svårigheter i att finna personer som är anhöriga till fängelsedömda, se exempelvis Arditti et al (2005:195). Det hade således varit svårt att bedriva denna studie med ett kvantitativt angreppssätt. Det hade, med största sannolikhet, varit svårt att anpassa studien och involvera tillräckligt många – någonting som en valid kvantitativ studie ofta kräver. Med ett obundet slumpmässigt urval hade studien behövt bygga på att alla enheter i populationen har samma möjligheter att komma med i urvalet (Bryman 2011:183). Det hade varit svårt att få tag på personer som är eller har varit partners till en fängelsedömd. Även om studien hade vänt sig till de vars partner avtjänar ett straff just nu, hade det först varit nödvändigt att kontakta anstalter och få möjlighet att tala med de som avtjänar ett straff. Genom dem hade det senare varit möjligt att få kontakt med deras partner. Inom ramen för denna studie hade detta dock inte varit genomförbart.

Med detta i åtanke har materialet samlats in med hjälp av kvalitativa djupintervjuer. Brinkmann och Kvale (2009:17) menar att den kvalitativa intervjun söker förstå världen utifrån intervjudeltagarnas perspektiv. Forskaren försöker utveckla mening ur deras erfarenheter, avslöja deras levda värld som den var innan de vetenskapliga förklaringarna. Det handlar således om att försöka nå deras värld som den ursprungligen var. Här menar jag att en kan fråga sig huruvida detta är möjligt. Jag menar att kunskap är någonting som, till viss del, uppkommer i intervjusituationen; mellan forskaren och intervjudeltagaren. Vem forskaren är, hur hen ställer frågor och vilka frågor hen ställer är därför högst relevanta. Det handlar inte om att nå någon objektiv kunskap då den alltid är beroende av situationen.

De intervjuer som har genomförts är semistrukturerade. En intervjuguide med specifika teman som önskas beröras i intervjun har skapats. Samtidigt har viljan varit att behålla en viss öppenhet; intervjudeltagaren har själv kunnat utforma svaren som hon har velat och detta har återkopplats till genom relevanta följdfrågor (Bryman 2011:415). I syftet framgår att fokus kommer ligga på hela processen; från livet innan uppdragandet av brottet till hur livet ser ut idag. Det innebär att delar av intervjuerna kommer vara retrospektiva. Repstad (1988:54) menar att ett problem med retrospektiva intervjuer är att folk glömmer händelser, känslor och åsikter från förr. Det betyder dock inte att vi inte bör genomföra retrospektiva intervjuer då skeenden från förr kan vara av relevans. Istället menar jag att det enbart bör ses som ett riskområde i denna studie, men det är ingenting som kommer att beaktas i en hög utsträckning. Den bakomliggande orsaken till detta är att det är omöjligt att redogöra för hur det faktiskt har varit eller hur intervjudeltagarna faktiskt har känt.

4.2 Urval

Vid inledandet av denna studie blev jag varsebliven om hur svårt det är att få kontakt med partners till fängelsedömda. I inledningen presenteras Bryggan som en mötesplats för barn till fängelsedömda. Det kan vara ett ställe dit barnet kommer för att leka med andra barn, men det kan också vara en plats där de öppet får tala om sina upplevelser med andra som är i en liknande livssituation. På Bryggan finns även en mammagrupp där partners, eller tidigare partners, som har barn med en fängelsedömd kan träffa andra mammor. Då tidigare forskning om partners nästan uteslutande har kommit att inrikta sig på de partners som har barn med en som är eller har varit frihetsberövad, har motivationen bakom studien varit att låta de som sällan kommer till tals få höras. I studentuppsatser vid exempelvis Stockholms universitet⁴ har detta problem belysts och målet har varit att uppmärksamma partners som egna individer. Det har därför varit viktigt att, i den utsträckning det är möjligt, inte gå via hjälporganisationer som kräver att partnern även ska vara

⁴ För mer information, se exempelvis Larsson, C (2012) *En knarklangares fru. Kvalitativa intervjuer med partners till fängelsedömda*. Stockholms universitet: Kriminologiska institutionen.

mamma. Svårigheten att finna personer som vill medverka har dock ofta lett till att forskare har sökt sig till de organisationer för anhöriga som finns tillgängliga. Resultatet har då blivit att forskare enbart når de personer som har barn och som har valt att söka stöd hos någon organisation. Man kan anta att det eventuellt är en viss typ av person som söker hjälp från organisationer och att materialet således inte skulle kunna leda till någon form av generaliserbarhet; detta är dock någonting som inte har efterfrågats i denna studie, vilket innebär att generaliserbarhet inte har varit ett kriterium vid kontakten med potentiella intervjudeltagare.

Med detta i åtanke har ett bekvämlighetsurval använts. Bryman (2011:433) menar att detta brukar vara ett resultat av bristfällig tillgänglighet till vissa personer – i denna studie partners till fängelsedömda. Genom kontakter⁵ har tre kvinnor uttryckt en vilja att ställa upp på en intervju. Detta kan spela in på reliabiliteten – någonting som kommer att diskuteras mer ingående i senare kapitel. Vidare kan man påpeka att de kvinnor jag har fått kontakt med eventuellt var mer angelägna och intresserade av att ställa upp än andra. Detta kan, i förlängningen, påverka studiens utfall. Här behöver jag poängtera att studien inte har för avsikt att generalisera till hela populationen – och särskilt inte med tanke på att denna population, till stor del, är okänd.

Det har tidigare poängterats att studien inte har för avsikt att vara generaliserbar, men det är dock viktigt att belysa att det finns olika former av generalisering som är möjlig utifrån fallstudier. Dessa tre är naturalistisk, statistisk och analytisk generalisering. Den naturalistiska generaliserbarheten bygger på personlig erfarenhet. Denna typ av generalisering utvecklas som en funktion av erfarenheten och leder inte till formella förutsägelser utan snarare till förväntningar. Genom att denna generalisering verbaliseras utvecklas den till påståendekunskap. Den statistiska generaliseringen är både formell och explicit. Den bygger på undersökningsspersoner som slumpmässigt har valts ut från den berörda populationen (Brinkmann och Kvale 2009:281) och här faller inte denna studie in. De kvinnor jag har fått möjlighet att intervjua är inte ett representativt urval då de inte är slumpmässigt utvalda utifrån hela populationen. Den analytiska generaliseringen innebär att man gör en överlagd bedömning om i vilken mån resultatet från en studie kan ge vägledning för vad som skulle kunna hända i en annan situation. Här görs således en analys över likheter och skillnader mellan de olika situationerna. Här bygger forskaren, till skillnad från spontana naturalistiska generaliseringar, sina anspråk på en påståendelogik (Brinkmann och Kvale 2009:282). Med detta i bakgrunden, vore det möjligt att göra naturalistiska och analytiska generaliseringar utifrån mitt resultat. Detta för att det är möjligt att diskutera resultatet utifrån vad de säger och således teoretiska kring andra situationer. Samtidigt finns det tidigare forskning som

⁵ Vid beaktandet av konfidentialitetskravet, har jag valt att inte redogöra för vilka dessa kontakter är eller hur jag kom i kontakt med dem.

gör det möjligt att koppla denna studie till andras och därefter se till likheter och skillnader mellan dessa.

4.3 Intervjuguide

Christina Larsson skrev sin kandidatuppsats, ”En knarklangares fru”, vårterminen 2012. Hon avslutar studien med att säga att ”min förhoppning är att dessa, än så länge, unika berättelser ska bli ett steg på vägen att uppmärksamma en osynliggjord grupp”. Mot detta har jag valt att återanvända delar av Larssons intervjuguide, och detta för att våra syften har vissa likheter. Det kan te sig problematiskt att använda delar av hennes intervjuguide, men det ses som ett tillvägagångssätt för att utöka forskningen inom detta område.

4.4 Vetenskapsteoretisk ansats

I syftet belystes avsikten att tolka och försöka förstå hur intervjudeltagarna har upplevt fängelsevistelsen och processen kring det. Ett hermeneutiskt angreppssätt kan då vara att föredra då denna ansats grundar sig i ett tolknings- och förståelseperspektiv (Wallén 1993:30). Samtidigt menar jag att tolkning förutsätter en förståelse för det som ska tolkas om tolkningen i sig ska vara av värde. Det är således svårt att tolka meningen om en inte förstår ett fenomen. Hur en förstår kan dock skilja sig åt. I det hermeneutiska angreppssättet ses forskarens förförståelse som det initiala tolkningsverktyget. Det är med förförståelsen som forskaren närmar sig kunskap. Det går inte att möta någonting förutsättningslöst, utan dina egna tolkningar, fördomar, känslor och åsikter – vilket gör det relevant att uppmärksamma sin egen förförståelse. Genom att medvetandegöra den, kan en se hur ens tolkningar påverkas av förförståelsen och på så vis söka andra tolkningar (Sjöström 1994:83).

Mitt intresse för detta forskningsområde växte fram för flera år sedan. Min egen forskarroll och förförståelse har varit under ständig diskussion i samband med att jag har uttryckt en vilja att studera anhöriga till fängelsedömda.

Jag har erfarenhet av att intervjua personer som, på olika sätt, är marginaliserade och utsatta. Med detta sagt vill jag dock påpeka att jag aldrig har intervjuat anhöriga till fängelsedömda på detta sätt tidigare. Då jag vill att denna studie ska vara så öppen som möjligt, väljer jag att tala öppet kring min egen förförståelse och hur den kan ha kommit att påverka studien. Jag är själv barn till en fängelsedömd och detta är någonting som har påverkat mig – trots att det i nuläget är flera år sedan avtjänat straff. Det är någonting som har bearbetats i flera år och som jag är bekväm att tala om. För mig har detta varit en absolut förutsättning för att studien skulle kunna genomföras. Inte bara för att säkra validiteten, utan även av etiska skäl. Det har också varit av vikt att inte riva upp gamla sår när jag intervjuar partners till fängelsedömda. Det har även varit viktigt att inte koppla

intervjudeltagarnas berättelser till min egen eller att utgå från mina egna upplevelser i de frågor jag ställer. Samtidigt menar Brinkmann och Kvale (2009:98) att förförståelsen kan vara ett bra verktyg då den möjliggör relevanta följdfrågor i intervjusituationen. Detta var någonting som jag upplevde i de intervjuer jag genomförde. Det var dock viktigt för mig att ha en tydlig intervjuguide med konkreta teman då jag ville ha en tydlig struktur på intervjusituationerna. Denna struktur blev, för mig, en metod för att säkra kvaliteten på intervjuerna samtidigt som jag hade möjlighet att alltid förhålla mig till dessa teman.

Egidius (1986:51) talar om den hermeneutiska cirkeln som en tanke- och betydelsekrets, där forskaren får ett bättre grepp om detaljerna kring ett fenomen – vilket i sin tur kan påverka bilden av helheten. Detta till skillnad från den initiala förförståelsen; där forskaren har en helhetsuppfattning som påverkar uppfattningen av detaljerna. Jag menar att all forskning, på ett eller annat sätt, är ett resultat av forskarens intressen. Det går således aldrig att komma ifrån sin egen förförståelse, men det går att närma sig ett område med den. Forskningsområdet har närmats med min förståelse om hur det är att vara barn till en fängelsedömd. Med detta inte sagt att jag har sett det som givet att andra barn till fängelsedömda har upplevt det på ett likvärdigt sätt. Denna förståelse om att upplevelserna kring händelser som dessa är högst subjektiva, har också spelat in på min förförståelse.

Förförståelsen påverkas även av ny kunskap; det finns ingen total nollpunkt men heller inget tydligt slut. Den förförståelse som forskaren har idag kommer att omformuleras otaliga gånger under dennes livslopp (Ödman 1994:106f). Detta innebär att jag som forskare ständigt utvecklar min förförståelse för ett fenomen när jag når ny kunskap.

4.5 Transkribering och analysmetod

Varje intervju transkriberades i nära anslutning till intervjutillfället. Brinkmann och Kvale (2009:204) menar att det, i känsliga fall, kan vara lämpligt att dölja identiteten hos intervjudeltagarna redan vid utskriftsstadiet – vilket har gjorts. Samtliga deltagare har tilldelats fingerade namn – även deras partner och andra som förekom vid namn under intervjutillfällena.

En viktig aspekt i den hermeneutiska meningstolkningen är, enligt Brinkmann och Kvale (2009:226), den ständiga processen bakåt och framåt mellan delarna och helheten. Den uppfattning man har om texten som helhet används som en metod för att tolka de enskilda delarna. Utifrån dessa tolkningar relateras sedan delarna till helheten. På så sätt kan man, enligt hermeneutiken, få en djupare förståelse för meningen bakom texten. När man har kommit fram till ett inre sammanhang i texten; ett sammanhang utan logiska motsägelser, avslutas tolkningen. Man bör sedan pröva deltolkningarna mot meningen hos texten som helhet. Texten ska även betraktas som

autonom; den ska förstås utifrån sitt eget sammanhang och utifrån sin referensram, och man bör ha en kunskap om textens tema. Samtidigt lyfter hermeneutiken upp forskarens förförståelse, vilket innebär att det inte finns någon förutsättningslös tolkning av en text. Det är inte möjligt att gå utanför sin egen förförståelsetradition, vilket i sin tur innebär att varje tolkning innebär förnyelse och kreativitet. Genom att tolkningar går utöver det omedelbart givna, det manifesta, frambringas det nya samband i texten och vidgas således dess mening (ibid.). Att peka på att texten inte ska innehålla logiska motsägelser, kan dock ses som ett problem när texten gäller transkriberingar av intervjuer med människor. Dels kan mycket uppkomma i intervjuerna som sedan påverkar intervjudeltagarnas bild av händelsen, men även för att en människa – enligt min uppfattning – kan vela fram och tillbaka mellan olika förhållningssätt. Mot detta kan man peka på att texttolkning är beroende av vilken typ av text som är under tolkning. En transkriberad intervju är inte detsamma som andra texter på grund av att intervjuer inte är lika genomtänkta; när du exempelvis skriver en text, så har du möjlighet att begrunda texten och huruvida den innehåller några logiska motsägelser. I tal har en inte samma möjlighet att tänka efter, men detta innebär inte att en transkriberad intervju och en annan text skiljer sig i värde.

4.6 Validitet och reliabilitet

Validitet brukar, inom samhällsvetenskapen, oftast syfta till huruvida studien undersöker vad den påstås undersöka. Precis som Brinkmann och Kvale (2009:264) förespråkar, blev validiteten en del av hela intervjuprocessen. Innan påbörjandet av studien funderade jag kring validiteten i samband med metod, syfte och dess samband med intervjuguiden. Det blev viktigt att intervjuguiden korresponderar med syftet då det gör det möjligt att få svar på det jag har utformat i mitt syfte. För att studien ska ses som valid krävs det att de beskrivningar som intervjudeltagaren ger, tillsammans med kvaliteten på intervjuerna, ska vara noggranna och kontrolleras. Ett tillvägagångssätt för att kontrollera informationen, är att ställa samma frågor på olika sätt och därefter se om svaret ändå blir likvärdigt. Annars kan man kritisera de frågor som ställs och huruvida frågan faktiskt är konstruerad på ett sätt som gör det möjligt att svara på frågeställningarna. Samtidigt kan man peka på validiteten i samband med utskriften av intervjuerna, och detta menar Brinkmann och Kvale (2009:267) är en fråga om vad som är en valid översättning från muntligt till skriftligt språk.

Det muntliga innehåller mer än det skriftliga och här är det svårt att avgöra huruvida kroppsspråk ska tas med i transkriberingen. Icke-verbala handlingar som inte framgår i ljudupptagningen kan vara relevant för kontexten, men andra svårigheter uppkommer i och med detta. Det är inte säkert att man minns alla icke-verbala handlingar och att därför bara ta med vissa av detta och inte andra skulle därför kunna ses som ett problem. Samtidigt kan man minnas fel. Mycket försvinner på vägen och i processen som efterföljer intervjun och det är därför svårt att återge kroppsspråk i en

inspelning som endast upptar ljud. På grund av detta har det beslutats att endast det som är hörbart i ljudupptagningarna ska beaktas i utskriftena.

Bryman (2011:353) beskriver respondentvalidering som en process där forskaren låter intervjudeltagarna ta del av resultatet och på så sätt få en bekräftelse på att den beskrivning som har gjorts är riktig. Samtidigt är det viktigt att fråga sig huruvida intervjudeltagarna kan validera en forskares analys då den ofta görs för andra kollegor. Detta till trots, har jag valt att använda mig av respondentvalidering som metod. Intervjudeltagarna kan uppleva att jag har resonerat fel då jag har applicerat såväl en kristeori som en stämplingsteori på materialet. Samtidigt menar jag att denna typ av validering går utöver enbart valideringen. Det kan vara en metod för att säkra konfidentialiteten samtidigt som det kan vara en absolut förutsättning för att få vissa intervjudeltagare att ställa upp – vilket var fallet i denna studie.

Brinkmann och Kvale (2009:263) beskriver reliabilitet som förknippat med forskningsresultatens konsistens och tillförlitlighet. Reliabiliteten är ofta sammankopplad med frågan om huruvida ett resultat kan reproduceras vid ett annat tillfälle och av andra forskare. Utifrån ett hermeneutiskt angreppssätt, vilket har tillämpats i denna studie, menar man att forskarens ofrånkomliga förförståelse blir utgångspunkt för hennes tolkning (Sohlberg och Sohlberg 2002:54). Detta innebär att det inte är säkert att forskare kommer fram till likvärdiga resultat. Då alla forskare har olika förförståelse är det således inte säkert att ett resultat kan replikeras. Detta innebär dock inte att de tolkningar som görs nödvändigtvis behöver vara felaktiga; istället innebär det att ett material kan tolkas på olika sätt beroende på vem som tolkar det. Utifrån detta har det blivit viktigt att tydliggöra mitt tillvägagångssätt och, på ett systematiskt sätt, analysera materialet. Detta blir en metod för att tillgodose kravet på intersubjektivitet (Sohlberg och Sohlberg 2002:62).

4.7 Etiska överväganden

Precis som Brinkmann och Kvale (2009:89) menar jag att det finns många etiska aspekter som jag ständigt är tvungen att förhålla mig till. De menar att dessa aspekter inte är någonting som kan lösas innan studien har påbörjats, utan de är en del av processen och följer med i alla steg. Det blir därför viktigt att ständigt reflektera kring dem och på så sätt alltid förhålla sig till dem. Etiken har blivit en ständig följeslagare som jag inte alltid har kommit överens med.

Vetenskapsrådet (2002) beskriver forskningskravet och individskyddskravet. Forskningskravet bygger på att vi, samhällsmedborgare, har ett krav på oss att bedriva väsentlig forskning av hög kvalitet (Vetenskapsrådet 2002:5). Detta krav har blivit någonting som jag har stött mig på när jag har varit osäker på huruvida min studie anses ta hänsyn till alla aspekter av individskyddskravet.

Samtidigt ställer detta väldigt höga krav på min studie, någonting som kan vara ett problemområde vid en studie på denna nivå.

Vetenskapsrådets (2002:5) beskrivning av individskyddskravet innebär att samhällets medborgare har ett berättigat krav på skydd mot otillbörlig insyn. De får inte heller utsäts för psykisk eller fysisk skada, förödmjukelse eller kränkning. Individskyddskravet kan delas upp i fyra delar, där informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet ingår (Vetenskapsrådet 2002:6). Dessa krav förklarades vid den initiala kontakten med intervjudeltagarna och de informerades ytterligare en gång vid intervjutillfället. Problematik kring konfidentialitetskravet har dock uppkommit. Detta krav belyser intervjudeltagarnas rätt att vara anonyma, och detta togs hänsyn till vid transkriberingen av intervjuerna. Namn och uppgifter som direkt kan identifiera intervjudeltagarna har manipulerats och de namn dessa kvinnor går under i denna studie är fingerade. Ett problem som diskuterades innan genomförandet av intervjuerna, är huruvida det skulle uppkomma information som indirekt kan identifiera berörd intervjudeltagare. På grund av att mycket av det som har uppkommit i intervjuerna är känsligt har det varit viktigt att ha kontakt med intervjudeltagarna och ha en öppen diskussion kring detta.

Brinkmann och Kvale (2009:84f) visar på viktiga etiska frågor att ställa sig i början av en intervjuundersökning. Frågor som bland andra vilka konsekvenser undersökningen kan få för dem som deltar i den, huruvida intervjuerna kommer att närma sig terapeutiska relationer och om den potentiella skadan som drabbar intervjudeltagarna kommer att uppvägas av de potentiella fördelarna med studien. Detta har reflekterats kring och setts som specifika osäkerhetsområden med denna studie. För det första är det svårt att, i utformningen av studien, veta hur den kommer att arta sig. Det är också svårt att veta vilka konsekvenser intervjudeltagarna kan möta efter att ha medverkat i studien. Jag menar att det är en ständig balansgång mellan att bidra med relevant forskning och att ta hänsyn till de personer som medverkar i studien. Jag ser upplevda konsekvenser som subjektiva; det går inte att dra en konkret gräns för när någonting är acceptabelt att tala om. En del personer har bearbetat händelser mer än andra och därför går det inte att exkludera personer vars partner nyligen har avtjänat sitt fängelsestraff. Inte heller går det att exkludera personer vars partner fortfarande avtjänar sitt straff. Det går inte heller att säga att någon som har haft sin partner i fängelse för exempelvis tio år sedan är mer distanserad till det som har skett än någon som har gått igenom samma händelse för ett år sedan.

Arditti (2012:3) menar att forskning om anhöriga till fängelsedömda inte är neutral då lidande leder till känslor både hos intervjudeltagare och hos forskare. Det går således inte att vara helt objektiv. Att skapa en terapeutisk relation kan därför ses som någonting av vikt att diskutera i detta avseende. Brinkmann och Kvale (2009:90f) menar att det finns en risk att bildandet av relationer med

intervjudeltagarna kan innebära att forskaren finner det svårare att hålla sig distanserad. Ett resultat av detta kan vara att forskaren börjar rapportera utifrån intervjudeltagarnas perspektiv; någonting som kallas ”going native”. I denna studie har det varit viktigt att hålla en balans mellan distans och närhet och på så sätt undvika eventuella fallgropar. Det har dock tätt sig problematiskt att ständigt vara medveten om denna balans, men på grund av den ständiga medvetenheten har det varit en aspekt som inte har glömts bort. Det har istället varit en aspekt som har varit under ständig reflektion.

5 Resultat och analys

5.1 Intervjudeltagarna och livet innan uppdragandet av brottet

5.1.1 Amelie

Amelie är en kvinna i 50-årsåldern. Hon har två barn tillsammans med sin tidigare partner – samma partner som har avtjänat ett fängelsestraff. Idag är de inte längre tillsammans och deras gemensamma barn är vuxna, under fängelsestraffet befann de sig däremot i tonåren. Det brott som Amelies partner åtalades och dömdes för var skattebrott och straffet avtjänades för några år sedan. Innan detta har den tidigare partnern även avtjänat ett annat fängelsestraff, men detta skedde innan Amelie hade lärt känna honom. Innan Amelies tidigare partner häktades hade hon ingen erfarenhet av rättsväsendet.

När Amelie berättar hur hennes liv såg ut innan uppdragandet av brottet, beskriver hon en vardag som var instabil:

Allting var kaotiskt och lite rörigt. På den tiden brukade jag vikariera inom barnomsorg, men åren innan [uppdragandet av brottet, egen anm.] jobbade jag inte. Han hade inget jobb, egentligen, men sen fick han ett jobb som han senare tog över. Och jag förstod väl att det han pysslade med inte var helt okej, men det gick inte att få honom att sluta. Han ville ha pengar så han tyckte att det var värt det.

5.1.2. Simone

Simone är en kvinna i 30-årsåldern. Hon har två barn med sin partner – samma partner som har avtjänat ett fängelsestraff. Partnern dömdes för skattebrott och avtjänade fängelsestraffet för några år sedan. Han har även avtjänat ett fängelsestraff vid ett tidigare tillfälle. Simone var då bekant med sin nuvarande partner men de var inte i en parrelation. I nuläget bor Simone med sin partner och

deras gemensamma barn. Simone har själv avtjänat ett fängelsestraff – dock för många år sedan. Hon beskriver livet innan uppdragandet som någorlunda instabil:

Våra år tillsammans har alltid varit ganska röriga. Vårt privatliv har varit rörigt och kanske inte så fokuserat på parrelationen, det handlade väldigt mycket om familjen. Sen visste jag också att han var involverad i tvivelaktiga affärer, men han hade en legal verksamhet där han har haft olika klienter som har hållit sig både innanför och utanför lagens märken och som han har bistått. Så jag visste att han var involverad i någonting.

5.1.3 Beverley

Beverley är en kvinna i 40-årsåldern. Hon har ett gemensamt barn med sin partner – samma partner som avtjänar ett fängelsestraff. Innan fängelsestraffet bodde de ihop. En viktig aspekt i Beverleys berättelse är också någonting som särskiljer henne från Amelie och Simone, där bägges partner dömdes för skattebrott och där straffen – vid intervju tillfället – redan har avtjänats. Beverleys partner dömdes för ett brott som var direkt riktat mot henne; grov kvinnofridskränkning. Fängelsestraffet är även pågående i den bemärkningen att det inte har avtjänats ännu.

När Beverley beskriver deras gemensamma liv innan straffet, säger hon att:

Det var periodvis bråk, men mestadels var det stabilt. Det var främst det psykiska – han pressade mig så otroligt mycket. Han trodde att jag orkade kliva upp klockan fem på morgonen, hålla igång hela dagen till tolv på kvällen och passa upp på honom, ha middagen klar, städa och ta hand om barnen. Jag fick aldrig vila. Så det var när jag sa emot som det blev bråk. För jag fick inte lov, han tyckte att jag skulle vara tyst för han visste bättre för han är man.

5.2 Konsekvenser i samband med brottsmålsprocessen

Amelie beskriver hur hon kom hem till ett hem som såg ut som alltid, med en skillnad: det låg en lapp vid deras gemensamma dator. Denna lapp berättade att hennes partner hade anhållits. För Amelie beskrivs detta som en period av negativ stress. Hon beskriver hur hon ”kopplade ned allting” i några dagar. Att koppla ned och distansera sig tyder på en initial oförmåga att hantera det som har skett, någonting som Cullberg (2005:143) beskriver som en del av chockfasen. Det går således att peka på att Amelie upplevde en chock som ett resultat av uppdragandet av brottet och häktesperioden.

Amelie fick möjlighet att besöka häktet och säger att:

Jag hade inga egna pengar och det skulle ju betalas hyra. Meningen var att jag skulle få komma och hämta pengar som min partner då troligtvis hade med sig när han blev anhållen. Men istället tvingades jag in på förhör och de ställde frågor om det ena och det andra och jag sa som det var, att jag kände inte igen någon men de fortsatte fråga om namn. Och jag vet inte om jag någonsin fick de där pengarna eller om det bara var någonting som de sa för att få dit mig, men det var väldigt jobbigt.

Amelie visar här på ekonomiska svårigheter som ett resultat av att hennes partner häktades, vilket är någonting som tidigare forskning stödjer (Morris 1965; Murray 2005; Comfort 2007; Condry 2007). Amelie beskriver hur polisen fortsätter att fråga henne om namn trots att hon har talat om att hon inte känner igen några av dem, någonting som kan kopplas till Girschick (1996) då hen menar att anhöriga till fängelsedömda ibland kan ses som suspekta eller som medbrottslingar. För Amelie uppfattas polisens frågor som att de tror att hon vet mer än vad hon faktiskt vet.

Amelie beskriver även hur det hela blev verkligt när hon besökte häktet. Hon kände sig tämligen säker på att hennes partner senare skulle dömas till ett fängelsestraff, vilket blev ett slags uppvaknande för Amelie. För Amelie var det viktigt att berätta vad som hade hänt för barn, släkt, vänner och andra. Hon berättar dock att hon inte ville berätta någonting innan hon fick mer vetskap kring det hela – någonting som hennes besök på häktet gav henne. Amelie ville heller inte bryta ihop när hon berättade för sina barn, vilket gjorde att hon började bearbeta händelsen. Utifrån kristeorin menar jag att Amelie här trädde in i bearbetningsfasen som karaktäriseras av att individen börjar bearbeta det som har skett (Cullberg 2005:144). Frågor kring hur hon skulle klara av att betala hyra, handla mat och hur hon skulle få en inkomst beskriver Amelie som centrala under denna period. Detta överensstämmer med Murrays (2005:444) resonemang kring att den person som står kvar på utsidan tvingas ta ett större ansvar.

Denna period var också förknippad med mycket lidande och detta dels för hennes egen skull men även för hur barnen skulle reagera emotionellt. Hon beskriver att

Barnen tog det väldigt hårt. De blev väldigt besvikna på sin pappa, men även på mig – jag var ju den som var där. Jag fick ta mycket av smällarna på grund av att jag var närvarande. Sen var det så att alla visste ungefär vad det var som pågick så ingen blev jätteförvånad. Men jag fick heller inget stöd. Jag fick klara mig helt själv. Och jag fick berätta för hans föräldrar och syskon och då var det liksom ”hur kunde han göra så mot barnen?” och då fick ju jag stå till svars och det var jobbigt för de skyllde på mig också

Amelie beskriver att ingen blev vidare förvånad vid uppdragandet av brottet och häktningsperioden. Samtidigt upplevde hon att hon fick stå till svars och tilldelades skuld för vad hennes partner hade gjort. Becker (2006:23) visar hur det är möjligt att undkomma med ett beteende som anses avvikande, förutsatt att andra inte reagerar. Utifrån detta menar jag att Amelies partner inte definierades som avvikande eller en brottsling förrän brottet kom till polisens kännedom och det blev tydligt att han skulle dömas till ett fängelsestraff. I och med denna vetskap, tilldelades Amelie skuld och sågs som medansvarig vilket kan innebära stämpling från omgivningen (Becker 2006).

Simones partner häktades i samband med att insatsstyrkan stormade deras hem. Hon beskriver hur hon inte förstod att det var polisen till en början; hon stod bara och skrek ”skjut inte!”. Att insatsstyrkan stormade den gemensamma bostaden och riktade vapen mot Simone och hennes nyfödda bebis, är en händelse som beskrivs som chockartad – vilket också märkt i hennes reaktion. Det beskrivs däremot inte som en kris. Cullberg (2005:144) beskriver hur kriser kan börja stegvis och att det således inte kan gå att identifiera en egentlig chockfas. Simone uttrycker att hon visste att hennes partner var inblandad i ”tvivelaktiga affärer” och hon menar att hon förstod att det enbart var en tidsfråga innan polisen skulle knacka på dörren. Det är således svårt att urskilja när krisen påbörjades; huruvida den påbörjades redan innan uppdragandet av brottet, när Simone blev införstådd i att hennes partners verksamhet inte är fullkomligt laglig. Simone beskriver dock hur hon inte var införstådd i hur allvarligt det var och detta var någonting som kom som en överraskning för henne. Cullberg (2005:144) beskriver hur reaktionsfasen leder till att personen öppnar ögonen för det som har skett – någonting som kan kopplas till det tillfälle då Simone blev införstådd i allvaret i situationen.

Efter uppdragandet av brottet blev Simones partner häktad med fulla restriktioner fram till rättegången var över. Detta innebar korta, övervakade, besök på ungefär 30 minuter, där Simone hade med sig barnen och de endast fick diskutera vardagliga saker. Simone beskriver att hon, i och med att de började göra besök på häktet, började kalla häktet för ”pappas nya jobb” inför hennes barn. Hon säger även att

Det blev ekonomiskt jobbigt direkt. Det blev snabbt vinter och jag bor i ett stort hus. Jag hade inte tillgång till bil, så det var väldigt jobbigt. Allting blev väldigt slitsamt, jag minns den här perioden som att allting var så kallt och tungt och det regnade hela tiden. Sen hade jag ett barn med en kronisk sjukdom och en bebis så det var jobbigt. Och folk hjälpte mig gärna lite i början. Men de vill ofta hjälpa till med det som passar dem och jag minns att jag fick försvara och hitta på argument för varför jag inte behövde hjälp med min bebis men att jag behövde någon som hjälpte mig att städa eller åka och handla

Även i Simones historia kan vi se hur hon påverkades ekonomiskt redan vid häktesperioden, vilket stöds av den tidigare forskningen (Morris 1965; Murray 2005; Comfort 2007; Condry 2007). För Simone var detta även en period av orkeslöshet; hon kände sig konstant trött och sliten på grund av att hon ”bokstavligen talat kröp på knäna med företag, hem och barn”. Melin (1998:18) beskriver hur omställningsperioden kan vara jobbig. Partnern måste vänja sig vid att vara ensamstående med försörjningsansvar och detta sker mot dennes vilja. För Simone innebar häktesperioden att hon fick ta över hennes partners legala verksamhet samtidigt som hon skulle ta hand om hemmet och deras två barn, vilket innebar en omställning från hur hon tidigare har levt – där hennes ansvar var hem och barn.

För Beverley såg uppdagandet av brottet annorlunda ut; hennes partner dömdes för grov kvinnofridskränkning, mot henne. Hon berättar att

Jag gjorde slut med honom därför att allt uppdagades för min son berättade för min pappa vad som pågick hemma... Och min pappa blev galen och ställde ultimatum annars skulle han behålla barnen där, om inte jag lämnade honom. Så jag lämnar honom och det var jättetraumatiskt och jättejobbigt. Och vi fick hjälp av socialen för att få skyddad boende och så...

Det var Beverley som anmälde sin partner och hon berättar att ”Det känns som att man sviker honom. Men samtidigt skrämde han mig så fruktansvärt”. Hon beskriver det som skedde efter anmälan som en längre process. Partnern var efterlyst men Beverley berättar att ”polisen la det lite på is vid något tillfälle bara för att jag hade kontakt med honom. Då tyckte de inte att det var allvarligt, fast så gör ju alla kvinnor... så det var lite skrattretande”. När han blev gripen och rättegången påbörjades vittnade hon. Jag tolkar det som att den kris som Beverley beskriver är mer centrerad kring brottets karaktär och allvarlighetsgraden. Uppbrottet med partnern beskrivs som traumatiskt och jag kopplar detta till kristeorin och den initiala chockfasen, där chocken från händelsen gör det svårt att bearbeta vad som har skett (Cullberg 2005:143). Samtidigt beskrivs uppbrottet som ett val som hon inte tog självant – det var snarare ett val som påtvingades henne för att hon skulle få behålla sina barn. Det dröjde några månader innan Beverley själv bestämde sig för att anmäla sin dåvarande partner⁶. Utifrån detta kan man mena på att Beverleys reaktion på det som har skett, ledde till att hon – efter att den initiala chocken hade lagt sig – reagerade (Cullberg 2005:144). Hennes reaktion tog sig således uttryck i en polisanmälan.

⁶ Med ”dåvarande partner” menas att Beverley inte längre var i en parrelation med den fängelsedömda vid anmälningsstillfället. Vid intervju tillfället har de dock påbörjat sin relation på nytt.

När Condry (2007:24ff) intervjuar anhöriga till gärningspersoner som har begått grövre brott beskriver de uppdagandet av brottet som den mest skrämmande och upprörande delen. Varken Amelie eller Simone beskriver uppdagandet av brottet som en överraskning. Den bakomliggande orsaken till detta är inte tillräckligt studerad för att dra konkreta slutsatser kring. Det går dock att teoretisera och diskutera utifrån olika aspekter. Det kan vara så att ekonomisk brottslighet och mer allvarliga brott skiljer sig åt i den mån folk vill säga att de har vetskap om den; det vill säga att ekonomisk brottslighet inte är lika tabubelagd. Det kan vara så att ekonomisk brottslighet, till skillnad från exempelvis våldsbrott, inte har ett ansikte på samma sätt. Ekonomisk brottslighet slår ofta mot ett helt samhälle men har sällan ett synligt brottsoffer. En annan anledning kan vara det som skedde i dessa två intervjusituationer; i utbytet oss emellan. Om intervjudeltagarna kände förtroende för mig kan det vara en anledning till att de talar om att de hade viss vetskap om brottet innan det kom till polisens kännedom.

5.3 Konsekvenser i samband med avtjänandet av straffet

För Amelie innebar hennes partners fängelsevistelse att hon var tvungen att försörja sig själv och sina barn. Detta ledde till att hon började arbeta igen, men hon beskriver hur hon hade svårt att få vardagen att gå ihop med hennes inkomst. Under denna period fick hon försörjningsstöd för att ha råd med hyra och mat. Samtidigt beskriver Amelie hennes partners fängelsevistelse som en tid av psykiskt lidande. Detta dels från den extra bördan av att vara ensamstående men även från hennes partners beteende under denna period. Samtidigt beskriver hon hur hon inte ville leva ett dubbelliv; hon ville inte ljuga eller undanhålla informationen för personer i hennes omgivning. Hon beskriver hur hon försökte ”hålla skenet uppe för alla andra” och inte bryta ihop för mycket. Att hålla skenet uppe för andra är någonting som Melin (1998:18) har synliggjort - att hålla tillbaka sin egen sorg och smärta är vanlig.

Det mest överhängande i Amelies berättelse är en känsla av ensamhet under hennes partners fängelsevistelse. Hon berättar att hon inte hade svårt att tala om att hennes partner sitter i fängelse, men att det fanns en brist av folk som brydde sig och ville lyssna. Schoenbauer (1986) har visat hur separation på grund av ett fängelsestraff inte väcker samma sympatier hos andra, vilket kan leda till att anhöriga får bearbeta separationen på egen hand – någonting som blir tydligt i Amelies fall. Hon kände att hon fick klara sig själv. Detta kan tolkas som att hennes sociala skyddsnät var näst intill obefintligt; hon berättar att hon även kände sig ensam innan själva fängelsestraffet. Jag tolkar detta som att fängelset ledde till en dubbel kris i den bemärkelsen att hon fick fler åtaganden samtidigt som hon förlorade den närmaste personen hon hade. Hon beskriver att hon tyckte att det var ganska skönt att han försvann då de, redan innan, hade befunnit sig i en brytpunkt där det hade blivit tydligt att de inte skulle fortsätta leva tillsammans. Fängelsevistelsen blev, enligt Amelie, ”ett bra

uppbrott”. Hon åkte dock och besökte honom på anstalten men menar att hon främst gjorde det för barnens skull. Hon säger att

Det blir ju så också, att om en är inlåst mot sin vilja, att man gärna vaktar på den andra som då är ute. För han ville ringa och kolla om jag var hemma vid en viss tidpunkt och det blev mycket svartsjuka och sådana saker runt omkring. Det kulminerade lite när vi var på besök och det blev bråk och jag tror att han ville ha koll på mig för att vi skulle bryta upp, konstigt nog. Nu blev det jobbigt på ett annat sätt, för jag kunde inte gå vidare.

Amelies kristillstånd var till en början ett resultat av att hennes partner häktades. I och med fängelsestraffet kan man dock märka att Amelie faller in i andra kriser under denna period. Cullberg (2005:155) menar att traumatiska händelser ofta för med sig andra krissituationer – någonting som kan ses i Amelies berättelse. Att den intagne försöker bibehålla kontroll över henne samtidigt som hon behöver besöka och ta hand om barn, är exempel på en krissituation som för med sig fler kriser.

Simone beskriver hur hon levde dubbelliv. Hon säger att ”å ena sidan hade jag några stycken som visste samtidigt som jag hade en ännu större skara omkring mig som inte visste” och att upprätthållandet av denna fasad periodvis var väldigt jobbigt. Utifrån en stämplingsteori, där den som ses som avvikare bestäms av omgivningen (Becker 2006), kan man argumentera för att upprätthållandet av en fasad, där partnern ”arbetar utomlands” kan vara en metod för att inte själv sammankopplas med partnerns avvikande beteende. Att upprätthålla denna fasad kan vara ett sätt att inte själv definieras som avvikare på grund av att man är tillsammans med någon som sitter i fängelse. Det kan också vara en metod för att hindra den fängelsedömde partnern att uppfattas som avvikande av omgivningen. Simone berättar att hon inte ville att hennes dotter skulle berätta om att hennes pappa sitter i fängelse till dem på dagis, vilket var en anledning till att hon även kallade fängelset för ”pappas nya jobb” när de började hälsa på honom på anstalten. Detta blev dock ett problem längre fram, då dottern började förstå och berätta om sådant som är associerat med ett fängelse. Detta gjorde att de slutade att hälsa på. Simone beskriver besöken på anstalten som jobbiga. Hon säger att

Jag upplevde besöken som vidriga, jag hatade dem, jag tyckte att det var hemskt. När man kom så skulle man stå i kö och vänta på att bli insläppt och medan man stod där så stod det liksom 40 killar klistrade mot fönstret och stirrade på en som att man var på en köttmarknad. Och jag avskydde att gå runt där och tvingas konfronteras med andra. Jag bara avskydde det.

Simone beskriver hur fasaden – att hennes partner arbetar utomlands – som uppehölls inför grannar och bekanta, blev ett problem när hon blev allvarligt sjuk. Människor i hennes omgivning började

då ifrågasätta varför hennes partner inte kom hem när hon knappt kunde röra på sig. Hon säger också att:

Nu, med lite perspektiv, så kan jag säga att "nä, men det gick ju bra" fast samtidigt som jag säger det får jag en bild av när jag står på pendeltågsstationen en gång. Det var minusgrader, kallt och jävligt och jag tänkte att "jag tar bägge ungarna och kastar mig framför spåret för jag orkar inte mer".

Murray (2005:444) menar att den extra bördan som partnern kan uppleva som ett resultat av mer ansvar, kan leda till en känsla av hopplöshet. Simones berättelse vittnar om en upplevd hopplöshet; en orkeslöshet. Här belyser Simone även ett problemområde som är associerat till retrospektiva intervjuer; att det finns en tendens att man glömmet händelser, känslor och åsikter från förr (Redstad 1988:54). Simone beskriver dock hur hon, medan hon idag kan säga att allt gick bra, får upp minnesbilder från förr som bestrider påståendet hon precis har givit.

I samband med fängelsestraffet har Beverley och hennes partner börjat skriva brev till varandra och prata i telefon. Detta har lett till att de har kommit fram till att de vill vara tillsammans. Hon anser att de kommunicerar bättre nu när han avtjänar sitt straff. Hon berättar att "nu lyssnar han. Förut lyssnade han inte på mig". Girschick (1996:49) visar hur separationen från mannen kan leda till både positiva och negativa konsekvenser. Att vara ensamstående förälder kan vara påfrestande men många kvinnor i studien förklarade att deras relation har förstärkts och att de har mer tillit dem emellan. I Beverleys berättelse beskriver hon ett flertal känslor som hon upplevde under fängelsevistelsen och där det går att urskilja både positiva och negativa särdrag. Just förbättringen i kommunikation dem sinsemellan är ett exempel på en sådan positiv konsekvens. I Beverleys berättelse finns det även konsekvenser som är kopplade till det brott han har begått. Om hon vill hälsa på måste socialtjänsten göra en utredning. De har även sagt att de tar barnen om hon går tillbaka till sin partner – vilket hon menar talar tydligt för att de inte skulle godkänna besök. Samtidigt menar hon att hennes partner inte skulle klara av att de kommer på besök. Han är "en känslomänniska, särskilt när det kommer till barnen" och det skulle bli för jobbigt om de kom på besök. Beverley beskriver även konsekvenser som är oberoende av brottet men högst beroende av straffet; de ekonomiska konsekvenserna som Beverley upplever är en viktig del i detta. Hon har precis börjat arbeta igen efter en sjukskrivning – och även om hon tjänar mer pengar än vad hennes partner gjorde, är den sammanlagda inkomsten lägre än tidigare då det har skett ett inkomstbortfall. Hon säger att: "det är svårare att få vardagen att gå ihop, hans inkomst är borta. Och han är väldigt bra med barnen, de lyssnar inte lika mycket på mig. Så det är mycket svårare med allting i

vardagen”. Beverley menar att hon gärna hade besökt hennes partner, men att hon nu måste vänta ut straffet.

Beverley beskriver också hur hon inte kan tala sanning inför familj och vänner. Hon säger att ”alla säger att jag ska glömma honom och att han är dum i huvudet, och mina föräldrar gör mer narr och hånar... så det känns tråkigt att jag inte kan vara öppen, för jag berättar inte för någon”. Light & Cambell (2006:305f) belyser hur stöd från släkt och vänner kan vara beroende av vilken typ av brott som har begåtts. Att Beverley inte vågar berätta sanningen om relationen som den ter sig idag, kan ses som en reaktion på det obefintliga stödet hon har upplevt från sina närstående när hon har uppvisat känslor som kan förknippas med förlåtelse och en vilja att återuppta relationen.

Samtidigt berättar Beverley att hon har flera vänner med en liknande bakgrund som hon och som ändå dömer henne. Det som skiljer Beverley från de andra kvinnorna i hennes omgivning, är främst att brottet har kommit till polisens kännedom och att hennes partner avtjänar ett fängelsestraff på grund av det. Utifrån detta kan man argumentera för att Beverleys partner stämplas som ”hustrumisshandlare” medan de andra kvinnorna i hennes omgivning inte ser deras respektive partner på samma sätt. Beverley ses då som avvikande och blir dömd på grund av att hon väljer att vara tillsammans med en avvikare.

5.4 Livet idag

För Amelie ses fängelsestraffet som ett sätt för henne att lämna sin partner. De hade levt i ett kaosartat och stormigt förhållande och när partnern inställde sig fick hon en chans att gå vidare. Hon berättar dock att det blev problematiskt vid frigivningen för att partnern, som nu var hennes dåvarande partner, inte hade någon annanstans att bo. Hon säger att:

Det var inte så att han bara skulle flytta ut utan vi fick fortsätta bo ihop. Så vi bodde ihop fastän vi inte var tillsammans. Det var hemskt för vi bodde inte så stort och vi hade ingen plats att gå undan och vara för oss själva och det var väldigt jobbigt. Men nu är det mycket lugnare och jag känner att jag har klarat mig bra efter uppbrottet. Det känns skönt nu när det är över.

Enligt Cullbergs (2005:154) kristeori är det sista skedet nyorienteringsfasen. Detta är en fas som inte har något slut, men som infinner sig när personen har accepterat det som har hänt och gått vidare med sitt liv. Det innebär inte att händelsen är utsuddad ur personens livshistoria, men det innebär att händelsen inte längre hindrar individen i dennes liv (ibid.). Amelie beskriver en lugnare vardag efter uppbrottet med hennes tidigare partner. Historien vittnar om att Amelie har gått vidare – trots att detta tog ett tag i och med att hon och hennes tidigare partner bodde ihop efter frigivningen.

Simone har stannat kvar med sin partner och beskriver deras nuvarande tillvaro som bättre och mer jämställd. Straffet blev, för henne, ett uppvaknande där hon insåg att hon hade blivit någon som hon inte ville vara. Hon stod kvar med en affärsverksamhet som hon tog hand om under fängelsestraffet och detta gjorde att de insåg partners brister i denna verksamhet. Simone har således fått ta över ansvar och fått en tydlig roll.

När beskedet kom om att han skulle komma hem, hade Simone dock blandade känslor. Hon tyckte dels att det var jobbigt. Hon hade vant sig vid och börjat trivas med att leva själv. Å andra sidan var hon fysiskt trött då det var slitsamt att vara själv hela tiden och sköta allting ensam. Hon säger att:

Jag kände att det var skönt att någon skulle komma och hjälpa till men samtidigt så fick jag ta farväl av min frihet. Det var ju separationsplaner och det var enormt konfliktfullt. Sen var ju han i en otroligt utsatt situation när han fick sin fotboja så han var ju lite utlämnad till mig, han kunde inte göra så mycket. Han fick inte ens gå ut på tomten hur som helst så för hans del var det bara att gilla läget litegrann. Så fort bojan var av satte det igång ett världskrig här hemma och det pågick i många månader och helt hämtar man sig inte från allt. Men vi har två barn ihop och vi har valt att prioritera det. Ta hand om vårt liv, för ett tag, vår ekonomi. Vi har fått hitta en annan väg, en ny väg.

Även Simones berättelse vittnar om en acceptans för det som har hänt – någonting som kan kopplas till nyorienteringsfasen (Cullberg 2005:154).

Beverleys situation skiljer sig från de andra kvinnornas på flera olika sätt. Dels för att brottet i fråga är grov kvinnofridskränkning och inte ekonomisk brottslighet, men även för att straffet fortfarande avtjänas. Hon har därför visioner av hur framtiden kommer att se ut efter frigivningen och därför blir hennes bild av livet efter frigivning inte en redogörelse för vad som har skett, utan snarare vad hon tror och hoppas ska ske. När hon talar om framtiden säger hon:

Jag tror att det kommer att bli bättre. Däremot så tror, eller vet jag, att det inte kommer att vara bra bara för att han kommer ut. Absolut inte. Jag vet att det kommer att krävas mycket jobb och det är någonting som vi diskuterar i breven; vad vi ska ha för slags hjälp utanför oss själva och familjen då. Vi kommer att ha, beroende på var vi bor, så kommer jag ha min syster eller någon vän eller någon annan syster inom islam, och han kommer att ha sina bröder. Om det är så att vi inte kan prata om någonting eller komma överens om vad som är okej eller inte, då tar man hjälp.

Beverleys förmåga att resonera kring vad som kommer att ske talar om att hon har bearbetat det som har hänt. Hennes partners fängelsestraff var inte det enda som kan kopplas till hennes kris.

Brottets karaktär och uppbrottet dem emellan var den utlösande faktorn. Trots detta kan man peka på att hon nu har börjat gå vidare med sitt liv och kommit till en acceptans, vilket är en del av nyorienteringsfasen (Cullberg 2005:154). Med detta sagt, innebär det inte att hon bortser från det som har skett. Det kan snarare ses som en anledning till att hon har reflekterat mycket kring livet efter frigivningen; hur de ska kunna leva i en bättre tillvaro när hennes partner blir frigiven.

6 Diskussion

6.1 Sammanfattande diskussion

Syftet med studien var att tolka och försöka förstå de konsekvenser som partners till fängelsedomda kan uppleva som ett resultat av deras partners fängelsestraff. För att skapa en djupare förståelse inkluderades även livet innan uppdragandet av brottet likväl som hur livet ser ut idag. Utifrån syftet skapades tre frågeställningar där den första frågeställningen är relaterad till livet innan uppdragandet av brottet. Den andra frågeställningen är kopplad till de konsekvenser som kan ses som ett resultat av brottsmålsprocessen och avtjänandet av fängelsestraffet. Den tredje och sista frågeställningen behandlar livet idag. Gemensamt för samtliga kvinnor var att samtliga relationer präglades av en någorlunda instabil vardag innan uppdragandet av brottet.

Amelie hade tidigare levt som hemmafru och tagit hand om barn och familj, men i och med häktningsperioden blev det tydligt för henne att hennes partner skulle dömas till ett fängelsestraff. Hon berättar därför att hon sökte jobb för att kunna försörja sig själv och sina barn – hon fick dock försörjningsstöd för att kunna klara av vardagen. Simone tog över hennes partners affärsverksamhet under denna period – en omställning som beskrivs som chockartad. Hon hade tidigare varit föräldraledig och inte arbetat på flera år. Detta överensstämmer med Melins (1998:18) resonemang om att omställningsperioden kan vara förknippad med många jobbiga känslor. I samtliga intervjudeltagares berättelser framkommer omställningsperioden till ensamstående förälder som en period av negativ stress. Beverley iscensätter detta med att säga att ”det är mycket svårare med allting i vardagen”.

För Amelie innebar häktningsperioden att hon var tvungen att tala om vad som har hänt för barn, släkt, vänner och även barnens skola. Innan detta beskriver hon hur hon ”kopplade ned allting” i några dagar, vilket kan kopplas till kristeorin och chockfasen som karaktäriseras av en oförmåga att, för en kort stund, hantera det som har hänt (Cullberg 2005:143). När hon väl berättade för sina barn beskriver hon hur hon fick ta en del av smällen på grund av att hon var den som var där. Samtidigt beskriver hon hur hon fick stå till svars när hon berättade för hennes partners föräldrar och syskon, vilket överensstämmer med Girschicks (1996:10ff) beskrivning av hur partnern kan ses som

medskyldig. Simone, vars barn var avsevärt yngre än Amelies, valde att kalla häktet för ”pappas nya jobb”. Samtidigt berättade hon vad som hade hänt för en del personer i hennes omgivning. Fasaden om att hennes partner hade ett nytt jobb uppehölls inför lärare, grannar och andra bekanta. Att upprätthålla en fasad kan, utifrån en stämplingsteori, vara en metod för att andra – bekanta och de som inte är lika insatta i Simones liv – inte ska definiera partnern, eller Simone, som avvikare. Enligt stämplingsteorin är det nämligen inte handlingen som definierar en person som avvikande, utan det sker i en process där omgivningen stämplar individen (Becker 2006). Beverley tvingades lämna sin partner efter att hennes partners övergrepp gentemot henne hade uppdagats. Beslutet att anmäla togs av Beverley, men uppdagandet av brottet skedde genom att hennes son berättade för Beverleys pappa. Uppbrottet från partner upplevdes som en kris i sig och upplevelser kring häktesperioden och rättegången är centrerade kring uppbrottet med partnern och hennes roll som brottsoffer.

När Amelie beskriver vad som skedde när hennes partner avtjänade sitt fängelsestraff, talar hon mycket om sin egen ensamhet. Samtidigt upplevde hon att hennes partner försökte kontrollera henne – vilket hon upplevde som jobbigt. För Simone innebar fängelsestraffet att hon fortsatte att upprätthålla en fasad om att hennes partner arbetar utomlands – någonting som blev svårt när hon blev allvarligt sjuk och människor i hennes omgivning började ifrågasätta varför hennes partner inte kom hem. Besöken på anstalten beskrivs som jobbiga; att behöva konfronteras med andra i den kontexten och inom den miljön. Beverley och hennes partner har börjat kommunicera via brev och telefonsamtal och kommit fram till att de vill leva tillsammans. Beverley beskriver hur de kommunicerar bättre nu – vilket är ett exempel på en positiv konsekvens som kan härledas från fängelsestraffet (Girschick 1996:49). Samtidigt kan varken hon eller hennes barn besöka partnern på anstalten – någonting som är beroende av brottets karaktär och att det var direkt riktat mot henne. Hon upplever också att hon inte kan tala sanning inför hennes vänner och familj då de dömer henne.

Viljan med denna studie har aldrig varit att generalisera – trots detta kan många likheter med tidigare forskning ses. Resultatet har visat att ekonomiska konsekvenser som ett resultat av fängelsestraffet är vanligt förekommande – någonting som även forskning på området stödjer. Ett inkomstbortfall innebär en lägre inkomst, men hur hårt en person eller familj drabbas är relaterat till livet innan fängelsestraffet. För Amelie, som låginkomsttagare, innebar hennes partners fängelsestraff att hon fick söka hjälpmedel för att få vardagen att gå ihop. Denna studie har även tydliggjort att stöd delvis är relaterat till vilken typ av brott som har begåtts; detta synliggjordes i Beverleys berättelse och det har även stötts av Light & Cambell (2006). Det upplevda stödet kan

dock även vara relaterat till de relationer som du hade innan fängelsestraffet. Detta synliggjordes i Amelies berättelse, där hon upplevde att hon fick klara sig själv.

Tidigare forskning har visat hur partners till fängelsedömda kan uppleva skam – någonting som också poängterades i inledningen – men detta är ingenting som resultatet direkt gav fog för. Detta är dock någonting som kan diskuteras. Ingen av kvinnorna har berättat att de har upplevt någon skam i relation till fängelsestraffet, men i Simones berättelse får vi veta att hon levde ett dubbelliv där hon uppehöll en fasad om att hennes partner jobbar utomlands. Huruvida detta var ett resultat av skam eller ett uttryck för någonting annat, går endast att spekulera kring. Jag menar att detta kan vara en metod för att slippa stämpling; så att varken Simones partner eller hon själv stämplas som avvikare. Utifrån detta kan en peka på att skam och stämpling kan vara tätt sammankopplade; att stämplas som avvikande kan vara associerat till känslor av skam.

Samtliga intervjudeltagare beskriver hur fängelsestraffet har blivit ett slags uppvaknande. I Amelies fall fick hon möjlighet att lämna sin partner; avtjänandet av straffet sågs som ett bra tillfälle att bryta upp. För Simone blev det ett uppvaknande som gjorde att hon och hennes partner idag lever i en mer jämställd relation, där de delar på ansvaret och där det inte längre är uppdelat som så att Simone tar hand om barn och hem och hennes partner har det ekonomiska ansvaret i deras tillvaro. Beverley talar om hur hon idag vågar säga emot hennes partner, någonting hon tidigare inte vågade i samma utsträckning – och hon beskriver hur hon tror att deras liv kommer se ut efter frigivningen. Samtliga kvinnor har bearbetat det som har hänt på olika sätt, men gemensamt för alla tre är just den förändring de beskriver – en förändring som kan ses som ett resultat av fängelsestraffet. Utifrån kristeorin kan man tala om att samtliga kvinnor har bearbetat det som har skett och gått vidare med sina liv (Cullberg 2005:154). Att gå vidare med sitt liv innebär inte en återställning till hur det var tidigare – vilket samtliga kvinnor iscensätter när de talar om de förändringar som fängelsestraffet har bidragit till. I berättelserna är det tydligt att deras partners, dåvarande som nuvarande, fängelsevistelse inte är någonting som har glömts bort. Det är istället någonting som har lett till lidande och upplevelser av kris, men som har motiverat dem till förändring.

6.2 Avslutande reflektion, slutsatser och tips till vidare forskning

Att studera konsekvenser av ett fängelsestraff utifrån ett anhörigperspektiv kan vara svårt på många vis. Dessa intervjuer har tydliggjort att fängelsestraffet inte kan ses som en enskild händelse. Det är snarare en utdragen process där partnern går igenom olika stadium och känner olika känslor. Att försöka särskilja vad som är konsekvenser av fängelsestraffet och vad som är ett resultat av andra aspekter i dessa kvinnors liv, kan ses som ett problemområde. Ett tydligt exempel på detta är en händelse som Simone iscensätter. Hon blev allvarligt sjuk under fängelsestraffet och hade således

svårt att orka med vardagen. Detta förstärkte känslan av att hennes partner inte är närvarande och kan ta ansvar under denna sjukdomsperiod. Detta är inte ett resultat av fängelsestraffet utan snarare ett bevis på att livet fortskrider under perioden då partnern avtjänar sitt straff. Händelser som däremot inte är kopplade till fängelsestraffet, kan dock påverka hur partnern upplever sin situation som anhörig till en fängelsedömd – någonting som Simonés berättelse tydliggör.

Den viktigaste slutsatsen som denna studie kan dra, är dock att partners till fängelsedömda inte är en homogen grupp. Jag menar att detta påverkar de slutsatser som är möjliga att dra utifrån studier inom detta forskningsområde. Ett uppenbart problem är vilka konsekvenser som är möjliga att relatera till fängelsestraffet. Effekterna av ett fängelsestraff påverkas bland annat av faktorer som brottets karaktär, de sociala skyddsnet som finns och hur relationen var innan brottet (Condry 2007:181f; Murray 2005:445). Utifrån detta menar jag att det är viktigt att inte bortse från livet innan uppdragandet av brottet, då detta kan fungera som en förklaringsmodell för vad som har synliggjorts i och med fängelsestraffet. Någonting annat som synliggjordes i dessa intervjuer, är betydelsen av att se fängelsestraffet som en process; från livet innan uppdragandet av brottet till livet efter frigivning. Detta för att man får en större förståelse för reaktioner och effekter av fängelsestraffet när man även får en bild av hur livet såg ut innan uppdragandet av brottet. Hur livet har blivit efter frigivning är också en viktig del då det möjliggör förståelse för hur fängelsestraffet har kommit att påverka partnern även efter frigivning. Att inkludera hela processen kring fängelsestraffet möjliggör således en helhetsuppfattning. Förutom den ovannämnda slutsatsen, kan vi även dra slutsatsen att samtliga intervjudeltagare har upplevt emotionella, sociala, ekonomiska och praktiska konsekvenser som ett resultat av respektive partners fängelsestraff. Exakt hur dessa konsekvenser har tett sig för respektive intervjudeltagare, har dock varierat.

Ett mål jag hade med denna studie – och som jag senare var tvungen att överge – var att centrera studien kring partners till fängelsedömda som inte har barn. Den bakomliggande orsaken till detta var brist på visat intresse från möjliga intervjudeltagare samtidigt som det var ett resultat av att jag inte har haft tillräckliga kontakter för att nå ut till dessa personer. Partners utan barn med den fängelsedömda är en grupp som inte har hörts i tidigare forskning. Min förhoppning är således att även dessa personer ska få berätta sin historia och att forskningen på så sätt ska bli mer omfattande och innehållsrik. Det är inte säkert att deras historia kommer att skilja sig avsevärt från de intervjudeltagare som har barn, men utan forskning på området är det omöjligt att dra slutsatser kring detta.

I denna studie uppkom även en reflektion kring eventuella skillnader mellan ekonomisk brottslighet och annan brottslighet. Den tillgängliga forskningen har inte kunnat bidra med tydliga svar, och därför öppnar jag upp för ytterligare forskning även kring eventuella skillnader mellan olika typer

av brottslighet. Kan det vara lättare att tala om ekonomisk brottslighet och kan det, i förlängningen, innebära att det även är lättare att tala om att vara partner till en fängelsedömd som avtjänar ett straff på grund av ekonomisk brottslighet?

I Beverleys historia har vi fått se hur hennes roll som anhörig är tätt sammankopplad med hennes roll som brottsoffer. Även detta är någonting som vore intressant att studera ytterligare. Inom ramen för denna studie har hennes brottsofferroll inte problematiserats vidare, då fokus har legat på hennes roll som anhörig till en fängelsedömd. Det har dock inte varit en aspekt som har bortsetts från, då hennes roll som brottsoffer har implikationer på hennes roll som anhörig till en fängelsedömd. Samtidigt menar jag att hennes roll som brottsoffer inte har getts det utrymme som det hade kunnat få, vilket också är varför det kan ses som ett utvecklingsområde där ytterligare forskning är nödvändig.

Slutligen vill jag tillägga att Amelie, Simone och Beverley har varit villiga att dela med sig av en bit av deras liv, även om det – för Amelie och Simone – är en del av ett avslutat kapitel. Utan dem hade denna uppsats inte varit möjlig, och utan dem hade jag inte fått en inblick i hur det kan vara att vara partner till en fängelsedömd. För detta vill jag tacka dem. Tack för att ni har varit villiga att berätta er historia. Tack!

Litteraturförteckning

Arditti, J (2012) *Parental Incarceration and the Family. Psychological and Social Effects of Imprisonment on Children, Parents, and Caregivers*. New York & London: New York University Press.

Arditti, J., Acock, A., Bahr, S., & Randal, D (2005) "Incarcerated fathers returning home to children and families: Introduction to the special issue and a primer on doing research with men in prison", *Fathering*, 2005, 3., 183-200.

Arditti, J., Lambert-Shute, J., & Joest, K (2003) "Saturday morning at the jail: Implications of incarceration for families and children". *Family Relations*, 2003, 52., 195-204.

Becker, H (2006) *Utanför: avvikandets sociologi*. Lund: Arkiv.

Brinkmann, S & Kvale, S (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (2. uppl.). Lund: Studentlitteratur.

Bryman, A (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. (2., [rev.] uppl.). Malmö: Liber.

Bülow, W (2013) "The Harms Beyond Imprisonment: Do We Have Moral Obligations Towards the Families and Children of Prisoners?" *Ethical Theory and Moral Practice*, DOI: 10.1007/s10677-013-9483-7

Comfort, M (2007) "Punishment Beyond the Legal Offender". *The Annual Review of Law and Social Science*. 2007, 3, 271-296.

Comfort, M (2003) "In the tube at San Quentin: The 'Secondary Prisonization' of women visiting inmates". *Journal of contemporary ethnography*, 2003, 32, 77-107.

Condry, R (2007) *Families shamed: the consequences of crime for relatives of serious offenders*. Cullumpton: Willan.

Cullberg, J (2005) *Kris och utveckling*. (5. utg.). Stockholm: Natur och Kultur.

Egidius, H (1986) *Positivism – fenomenologi – hermeneutik. Konsekvenser för didaktik och vårdvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Esseveld, J. & Larsson, L (red.) *Kvinnopolitiska nyckeltexter*. Lund: Studentlitteratur.

Girschick, L (1996) *Soledad women: wives of prisoners speak out*. Westport, CT: Praeger.

- Hilte, M (1996) *Avvikande beteende – en sociologisk introduktion*. Lund: Studentlitteratur.
- Jareborg, N & Zila, J (2007) *Straffrättens påföljdslära*. (2., bearb. och uppdaterade uppl.). Stockholm: Norstedts juridik.
- Jeffner, A (1999) ”Att studera livsåskådningar”. I: Bråkenhielm, C-R., Grenholm, C-H., Koskinen, L., Thorsén, H. *Aktuella livsåskådningar. Del 1. Existentialism, marxism* (5., oförändr. uppl.). Nora: Nya Doxa.
- Larsson, C (2012) *En knarklangares fru. Kvalitativa intervjuer med partners till fängelsedömda*. Studentuppsats. Stockholms universitet: Kriminologiska institutionen.
- Light, R & Cambell, B (2006) ”Prisoners’ Families: Still Forgotten Victims?” *Journal of Social Welfare & Family Law*, 2006, 3-4/28., 297-308.
- Melin, M (1998) *Fångarnas barn*. Stockholm: Rädda Barnen.
- Morris, P (1965) *Prisoners and their families*. London: Allen & Unwin.
- Murray, J (2005) ”The effect of imprisonment on families and children of prisoners”. I: Libling, A & Maruna, S (red). *The Effects of Imprisonment*, 442-462. Portland: Willan Publishing.
- Ohlsson, L-B. & Swärd, H (1994) *Ungdom som samhällsproblem*. Lund: Studentlitteratur.
- Parke, R.D., & Clarke-Stewart, K.A (2003) ”Effects of parental incarceration on children: Perspectives, promises, and policies”. I: Travis, J., & Waul, M. (red.). *Prisoners once removed: The impact of incarceration and reentry on children, families, and communities*, 189-232. Washington DC: Urban Institute Press.
- Repstad, P (1988) *Närhet och distans*. Lund: Studentlitteratur.
- Schoenbauer, L. J (1986) ”Incarcerated parents and their children – Forgotten families. *Law and Inequality*, 1986, 4, 579-601.
- Schwartz, M.C., & Weintraub, J (1974) ”Prisoner’s Wife: A study in crisis”, *Federal Probation*, 1974, 4/38., 20-26.
- Sjöström, U (1994) ”Hermeneutik – att tolka utsagor och handlingar. I: Starrin, B., Svensson, P-G. (red.). *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Lund: Studentlitteratur.
- Skeggs, B (2000) *Att bli respektabel: konstruktioner av klass och kön*. Göteborg: Daidalos.

Sohlberg, P & Sohlberg, B (2002) *Kunskapens former: vetenskapsteori och forskningsmetod*. Stockholm: Liber.

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Wallén, G (1993) *Vetenskapsteori och forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur.

Ödman, P-J (1994) *Tolkning, förståelse och vetande: hermeneutik i teori och praktik*. Stockholm: Norstedts Förlag.

Övriga källor

Bryggan: <http://www.bryggan.a.se/> (2014-01-02).

Kriminalvården: <http://www.kriminalvarden.se/sv/Statistik/Fangelse/> (2013-12-02).

Bilaga 1

Information vid sökandet efter intervjudeltagare

Jag skriver en uppsats om partners till fängelsedömda. Tidigare forskning om anhöriga till fängelsedömda tenderar att fokusera på barn. Partners blir ofta synliga som förälder till ett barn med en förälder i fängelse eller i deras relation till den dömda. De ses sällan som egna personer med egna upplevelser av det som har hänt.

Med denna uppsats vill jag belysa de olika konsekvenser som partners till fängelsedömda upplever som ett resultat av ett fängelsestraff.

Det är inte nödvändigt att intervjudeltagaren ska vara tillsammans med den dömda i dagsläget. En intervju tar ca 1-2 timmar. Alla intervjudeltagare är anonyma och jag är den enda som kommer att ha tillgång till materialet. Det är också okej att avbryta en intervju eller välja att inte svara på frågor.

Ella Söderberg Isaacs

Bilaga 2

Intervjuguide

Information

Individskyddskravet. Beskrivning av mig och om syftet.

Om intervjudeltagaren

Ålder, yrke, förhållande till den dömde, barn?

Om sin partner:

Relation idag och då, detaljer om brottets karaktär, straffet, när det avtjänades, om det var första gången

Forskningsfråga: Livet innan uppdagandet av brottet

Boende, arbete, relation – stabil, problem?

Forskningsfråga: konsekvenser av fängelsestraffet

Vid uppdagandet av brottet: hur det uppdagades. Dagarna som följde. Problem och hantering (sökte hjälp, fick stöd?). Tankar och känslor, fysiskt och psykiskt. Hantering.

Häktesperiod: hur länge, besök, tankar och känslor. Rutiner – fungerade dem? Erfarenhet av polisen?

Rättegång: var du där, hur lång, hur påverkades vardagen? Problem? Tankar och känslor, fysiskt och psykiskt.

Under fängelsevistelsen: hur påverkades vardagen, problem och hantering, kontakt med partnern och om ja: hur var den? Besök? Hur upplevdes besöken? Öppen eller slutan stalt? Tankar och känslor, fysiskt och psykiskt. Hantering.

Forskningsfråga: livet idag

Hur ser livet ut idag? Tillsammans? Bor ihop? Förändringar?

Någonting du vill tillägga?

Tack!